

Олійник М. В.,
здобувач II (магістерського) рівня вищої освіти
Університету державної фіскальної служби України

Башта І. І.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри оперативного-розшукової діяльності
Університету державної фіскальної служби України

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЙНИМИ ОЗНАКАМИ У СПОРТІ

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF FIGHTING WITH CORRUPTION SIGNS IN SPORTS

Статтю присвячено дослідженню міжнародного досвіду боротьби з корупційними ознаками в спорті. Досвід створення, формування і застосування міжнародних антикорупційних заходів у сфері спорту та спортивного права, їх імплементації в національні правові порядки передбачає насамперед вивчення міжнародного та національного спортивного законодавства, спрямованого на боротьбу з корупцією.

Ключові слова: корупція, боротьба, міжнародний досвід, спорт, конвенція.

Статья посвящена исследованию международного опыта борьбы с коррупционными признаками в спорте. Опыт создания, формирования и применения международных антикоррупционных мер в сфере спорта и спортивного права, их имплементации в национальные правовые порядки предполагает в первую очередь изучение международного и национального спортивного законодательства, направленного на борьбу с коррупцией.

Ключевые слова: коррупция, борьба, международный опыт, спорт, конвенция.

The article is devoted to the study of international experience in the fight against corruption in sports. The experience of creation, formation and application of international anti-corruption measures in the field of sports and sports law, their implementation in the national legal order involves primarily the study of international and national sports legislation aimed at combating corruption.

Key words: corruption, struggle, international experience, sport, convention.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Злочини в спорті на сучасному етапі розвитку міжнародних спортивних відносин – явище досить поширене. Якщо звернутися до історії, то ще в минулому столітті їх масштаб не був настільки великий, про що важко говорити зараз, і це зумовлено низкою причин. Діяльність, пов'язана зі спортом, має на увазі витяг величезного прибутку і завдяки цьому є настільки привабливою для злочинців. Звернення до цієї проблеми зумовлене не стільки колосальним економічним збитком від злочинів у спортивній сфері, скільки тим, що масштаби корупції в зазначеній галузі викликають широкий суспільний резонанс і невблаганно ставлять під сумнів принцип «чесної гри» і, що важливо, підриває віру людей всього світу в те, що спорт – єдина сфера, яка не порушена цією проблемою.

Спроби маніпуляцій спортивними результатами, у тому числі в організованому порядку і на міжнародному рівні, являють собою серйозну загрозу для цілісності спорту. Договірні матчі можуть підірвати довіру серед населення, якщо воно починає вважати спорт сферою, де маніпуляції дають значні фінансові вигоди для окремих осіб, а не сферою, де переважає «славна невизначеність» спорту».

Корупція в спортивній сфері може проявлятися у махінаціях з будівництвом спортивних об'єктів (необґрунтоване завищення цін будівництва, розкра-

дання бюджетних або позабюджетних коштів у формі шахрайства), зловживання з боку чиновників і адміністративного персоналу міжнародних спортивних організацій під час вибору міст для проведення Олімпійських ігор (підкуп організаторів конкурсів та інших виборних процедур у галузі спорту), підкуп спортсменів, спортивних суддів, тренерів, керівників команд та інших учасників чи організаторів спортивних змагань для надання потрібного впливу на їх результати (організація договірних матчів, маніпулювання результатами спортивної діяльності). Стосовно міжнародного спорту корупція означає порушення принципів чесної гри (Fair Play).

Як зазначає Вольфганг Менніг, корупція – це не нове явище в міжнародному спорті. Один з перших задокументованих випадків, коли спортсмен Еуполос з Фессалії підкупив трьох своїх конкурентів у турнірі з боротьби на Олімпійських іграх в 388 році, в тому числі чинного олімпійського чемпіона Форміона із Галікарнасу. На початку 2018 р. Європол оприлюднив цікаві дані своїх розслідувань щодо договірних матчів, які вони проводили понад півтора року. Згідно з цими результатами, за останні кілька років в Європі зіграно було близько 380 договірних матчів у футболі, про які при цьому знали більше 420 футболістів і офіційних осіб, включаючи президентів і тренерів з 15 країн.

Мета статті – дослідити міжнародний досвід боротьби з корупційними ознаками у спорті.

Корупція – одна з головних проблем сучасного олімпійського руху. Особливо це стосується суддівських скандалів. З необ'єктивністю арбітрів стискалися ще стародавні греки, у яких такі випадки вважалися особистою образою. Суддями олімпійських змагань, як правило, призначалися громадяни Еллади, котрі славилися своєю чесністю. Однак навіть вони іноді впливали на підсумок турніру. Так, 67 року до н.е. рефері одногосно проголосили героєм Ігор імператора Нерона. При цьому вони дискваліфікували всіх, хто не злякався коронованої особи й не відмовився від участі у змаганнях.

Не бракує подібних випадків суддівської корумпованості й на Іграх сучасності. На Олімпіаді-1912 у Стокгольмі арбітри відверто допомагали господарям змагань. Особливо це помітно було під час борцівського турніру, коли найсильніших суперників вони одразу змушували боротися один проти одного й за рівного рахунку обом зараховували поразку. Чимало протестів тоді викликало і суддівство змагань тенісистів, вершників, веслувальників та фехтувальників.

Можна взяти й ближчі приклади. На Іграх-2004 в Афінах чемпіоном зі спортивної гімнастики став американець Поль Хамм. Однак, за свідченнями фахівців, значно яскравіше й краще виступив кореєць Тае Снг Янг. Коли ж ця «помилка» була встановлена – результат залишився незмінним. І ще випадок, що стався в Афінах також на гімнастичному турнірі. За виступ на перекладині судді надто занизили оцінку росіянину Олексію Немову. Вболівальники з цього приводу влаштували абстракцію, що тривала майже чверть години, поки сам Олексій їх не заспокоїв. Тож арбітри змушені були під цим тиском переглянути своє попереднє рішення і виставити гімнасту більш високу оцінку.

Перше місце серед суддівських скандалів у зимових видах спорту посідає фігурне катання. Ще 1908 року на Іграх у Лондоні від необ'єктивності арбітрів у довільній програмі постраждав Микола Панін-Коломенкін з Росії. Хоча він був поза конкуренцією, проте олімпійським чемпіоном у цій дисципліні не став. А найграндіозніший скандал спалахнув на Іграх-2002 у Солт-Лейк-Сіті. Там у парному катанні перемогли росіяни Олена Бережна й Антон Сіхарулідзе. Після цього раптом подала протест канадська делегація... І в результаті сталося так, що другий комплект золотих медалей було вручено їхньому дуету Джемі Сале і Давіду Пелетсьє.

Боротьба з корупцією – це питання всесвітнього значення, тому, говорячи про міжнародне законодавство, спрямоване на боротьбу з корупцією в спорті, перш за все слід звертатися до загальних актів міжнародного права. Найважливішим з них є Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (ухвалена у Нью-Йорку 31 жовтня 2003 р. Резолюцією 58/4 на 51-му пленарному засіданні 58-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН). Конвенція констатує зв'язок між корупцією та іншими формами злочинності, зокрема організованою злочинністю й економічною злочинністю, включаючи відмивання

грошових коштів, та вказує на те, що в корупційній сфері натепер виявилися великі обсяги активів, які можуть становити значну частку ресурсів держави та ставити під загрозу політичну стабільність і сталий розвиток. Корупція давно вже перестала бути локальною, внутрішньодержавною проблемою, вона являє собою транснаціональне явище, що зачіпає все світове співтовариство, економіку всіх країн, і саме тому вкрай важливо організувати міжнародне співробітництво в галузі запобігання корупції та боротьби з нею.

У Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003 міститься заклик до попередження, розслідування і кримінального переслідування за корупцію як у державному, так і в приватному секторі, а також до призупинення операцій (заморожування), арешту, конфіскації та повернення доходів від злочинів, визнаних Конвенцією (ст. 3). Конвенція забороняє підкуп національних публічних посадових осіб (ст. 15), а також іноземних публічних посадових осіб та посадових осіб публічних міжнародних організацій (ст. 16) і зобов'язує криміналізувати як кримінально карані такі діяння, як обіцянка, пропозиція або надання, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи чи іншої фізичної або юридичної особи, а також вимагання або прийняття, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи чи іншої фізичної або юридичної особи, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію чи бездіяльність під час виконання своїх посадових обов'язків [2].

Важливо відзначити, що Конвенція прямо вказує на те, що попередження і викорінення корупції – це обов'язок усіх держав і що для забезпечення ефективності своїх зусиль у цій галузі вони мають співпрацювати одна з одною за підтримки й участі окремих осіб і груп за межами державного сектору, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад.

Історично цілями створення міжнародних спортивних організацій служили не будь-які завдання, пов'язані зі становленням і розвитком того чи іншого виду спорту, зокрема введенням єдиних правил проведення змагань, забезпечення суддівства тощо (так виникли міжнародні спортивні федерації), або завдання організації того чи іншого спортивного заходу; найочевидніший приклад – Міжнародний олімпійський комітет (МОК), мета існування якого – проведення Олімпійських ігор.

Два напрямки становлення міжнародних спортивних організацій зумовили двоїсту структуру сучасного спортивного руху. З одного боку, в ньому є загальна система, що зв'язує (у спрощеному вигляді) МОК і національні олімпійські комітети (НОК), а з іншого боку, у кожному виді спорту є міжнародна спортивна федерація (МСФ), яка управляє національними спортивними федераціями (НСФ) з цього виду спорту. Такий зв'язок носить, по суті, імперативний (підпорядковуючий) характер, оскільки заснований він, по-перше, на Інституті визнання МОКом НОКа (або

МСФ – НСФ). По-друге, як МОК, так і МСФ засновані на членстві (МОК – фізичні особи, МСФ – юридичні особи – національні федерації, і це ставить під сумнів статус МСФ як МНУО).

У результаті МОК (у системі олімпійського руху) і МСФ у кожному конкретному виді спорту (наприклад, ФІФА – у футболі, ФІБА – у баскетболі і т. п.; хоча з цього правила є певні винятки) стали, по суті, монополістичними організаціями, цілком контролюючими як олімпійський рух, так і ті чи інші види спорту. А монополізм, як відомо, є однією з найпоширеніших передумов виникнення корупції.

Інша передумова – це контроль над ресурсами. У ранні роки, в період зародження і МОК, і МСФ були абсолютно громадськими структурами, які об'єднували спортсменів-аматорів, які для свого задоволення (сам термін «спорт» – англ. sport – походить від старофр. Dusport – розвага, задоволення) влаштували змагання з тих чи інших правил. Однак після того, як у цей процес виявилися втягнуті мільйони – як спортсменів, так і вболівальників, після того, як спорт став великим і у нього прийшли великі гроші, ситуація змінилася абсолютно принциповим чином. З'явився ресурс, за володіння яким ведеться боротьба як чесними, так і негідними методами.

Крім норм міжнародного права «всесвітнього характеру», важливу роль у встановленні міжнародного правопорядку, протидії корупції відіграє регіональне (в широкому сенсі) регулювання. У нашому регіоні насамперед йдеться про європейські стандарти (зазвичай формуються в рамках Ради Європи).

Особливий інтерес викликають регіональні договори проти корупції, що діють на європейському континенті.

Для контролю за дотриманням антикорупційних договорів Рада Європи в 1999 р. заснувала контрольний механізм – групу держав проти корупції (ГРЕКО). 11 травня 2000 р. ГРЕКО був розроблений Кодекс поведінки державних посадових осіб, схвалений резолюцією № р (2000) Комітету міністрів Ради Європи. З 1 лютого 2007 р. Росія приєдналася до ГРЕКО і має там своїх представників. У 2008 р. при Президенті РФ була створена Рада з протидії корупції, яка серед іншого формує звітну доповідь Російської Федерації про стан справ у сфері протидії корупції перед періодичними оціночними раундами ГРЕКО [5, с. 32].

Національні заходи протидії корупції закріплені в ст. 2–23 Конвенції про кримінальну відповідальність за корупцію (Конвенція Ради Європи 1999 р.), міжнародному співробітництву у цій сфері присвячені ст. 25–31 Конвенції Ради Європи 1999 р. На відміну від Конвенції ООН проти корупції 2003 року, Конвенція Ради Європи 1999 р. встановлює більш детальний перелік осіб, чії дії мають бути покарані, і розмежує активний і пасивний підкуп, при цьому обидва види підкупу мають бути криміналізовані на національному рівні. Під активним підкупом розуміється дія, що здійснюється особою, яка обіцяє, пропонує чи надає, прямо або побічно, будь-яку неправомірну перевагу національній або

іноземній державній посадовій особі (ст. 2, 4), члену національного представницького органу або члену парламентських асамблей міжнародних або наднаціональних організацій (ст. 6, 10), керівнику підприємства в приватному секторі (ст. 7), посадовій особі міжнародної організації (ст. 9), судді або посадовій особі міжнародного суду (ст. 11) для самої особи або будь-якої іншої особи з тим, щоб вона вчинила дії або відмовилась від їх вчинення. Пасивний підкуп – це використання або отримання будь-ким із державних або іноземних посадових осіб (ст. 3, 5), членом національного представницького органу або членом парламентських асамблей міжнародних або наднаціональних організацій (ст. 6, 10), керівником підприємства в приватному секторі (ст. 8), посадовою особою міжнародної організації (ст. 9), суддею або посадовою особою Міжнародного суду (ст. 11), прямо або побічно, будь-якої неправомірної переваги для самої особи або будь-якої іншої особи або прийняття пропозиції чи обіцянки такої переваги, щоб ця посадова особа вчинила дії або відмовилась від їх вчинення.

Вивчення норм Конвенції показує, що вона, по суті, наказує спортивним організаціям впровадити в свою практику принципи належного управління (good governance). При цьому, зрозуміло, йдеться не про всі спортивні організації. І очевидно, що творці Конвенції зіткнулися з низькою складнощів у категоріальному визначенні цього поняття. Вихід було запропоновано досить простий і ефективний: створюється спеціальний комітет з реалізації Конвенції, який формує список спортивних організацій, які керують спортом або будь-яким одним видом спорту на національному рівні, вносить у нього зміни і забезпечує його публікацію в належному вигляді. Основними принципами good governance, які зобов'язані впровадити спортивні організації, якщо вони перебувають на території держав – учасниць Конвенції, є: визначення та попередження конфліктів інтересів, включаючи заборону на розголошення інсайдерської інформації; точне і неухильне дотримання контрактів, перш за все зобов'язань, що з них випливають; вимога про розкриття інформації та ін.

19 вересня 2014 р. на тринадцятій конференції міністрів спорту країн – учасниць Ради Європи у швейцарському місті Маколіні була офіційно відкрита для підписання нова конвенція, спрямована на протидію корупції у сфері спорту, – Конвенція Ради Європи про маніпулювання спортивними змаганнями. Україна ратифікувала Конвенцію 7 листопада 2016 року.

Як заявлено в ст. 1 Конвенції про маніпулювання спортивними змаганнями, її основними завданнями є попередження, виявлення і припинення маніпулювання національними та міжнародними спортивними змаганнями на національному або міжнародному рівнях; сприяння співпраці на національному та міжнародному рівнях між зацікавленими органами державної влади, а також зі спортивними організаціями та операторами букмекерських послуг у боротьбі з маніпулюванням спортивними змаганнями.

Конвенція, зокрема, передбачає встановлення прав і обов'язків держав (ст. 4–9, 19 – здійснення юрисдикції стосовно злочинів, пов'язаних з маніпулюванням спортивними змаганнями) і спортивних організацій (ст. 7) щодо запобігання поширенню договірних матчів; визначення ролі букмекерських контор (ст. 10–11) і принципів їх взаємодії з органами влади та спортивними організаціями (ст. 12); створення міжнародних стандартів запобігання договірних матчів, включаючи спортивні, юридичні та технічні інструменти для їх виявлення; встановлення заходів відповідальності кримінального (ст. 22), адміністративного (ст. 24) та дисциплінарного характеру за організацію договірних матчів та участь у них. Конвенцією передбачено створення міжнародного контрольного органу – комітету, який буде виробляти рекомендації державам-учасникам щодо того, що має підлягати моніторингу в цій сфері, а також визначати інші способи взаємодії між органами влади, спортивними організаціями і букмекерськими конторами (ст. 31).

У рамках міжнародної боротьби з корупцією в галузі спорту слід зазначити роль і внесок Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерполу), яка у своїх Доповідях публікує конкретні відомості про виконану роботу в зазначеній сфері.

Глобальне спортивне співтовариство все частіше стикається зі зростанням числа договірних матчів, інцидентів і звинувачень у корупції, як уже було зазначено раніше.

З'являється все більше організованих злочинних груп, причетних до корупції в спорті і договірних матчів у масовому масштабі. Ці злочини перетинають міжнародні кордони і генерують величезні прибутки, які потім спрямовуються на інші протиправні дії.

Стосовно грошових коштів, що проходять через нелегальні букмекерські контори, – це сотні мільйонів євро щороку, тоді як використання Інтернет-мережі в азартних іграх зробило більш доступною можливість робити ставки на матчі в будь-якій точці світу.

Скоординована стратегія запобігання договірних матчів є дуже важливою, і необхідно залучати зацікавлені сторони на національному, регіональному і міжнародному рівнях співпраці.

У зв'язку із зазначеними проблемами створена програма Інтерполу «Чесний спорт», що є глобальною в сфері підготовки, освіти та ініціативи з профілактики договірних матчів, а також нерегулярних і незаконних ставок.

Інтерпол і Міжнародний олімпійський комітет спільно виявляють і вирішують проблеми, в тому числі пов'язані з допінгом, договірними матчами і незаконними ставками на спортивні заходи, а також з корупцією арбітрів і гравців. Співпраця була офіційно закріплена в Меморандумі про взаєморозуміння, підписаному в січні 2014 року.

Інтерпол у своїй діяльності також використовує додаткові інструменти. Так, Інтерполом на великому заході груп підтримки (IMESTs) можуть бути розгор-

нуті можливості для надання допомоги країнам-членам у підготовці, координації та реалізації заходів безпеки на великих заходах, включаючи спортивні змагання, такі як Олімпійські ігри або чемпіонат світу з футболу.

Також підрозділами Інтерполу була проведена операція, що ставила собі за мету зірвати незаконні ігри у футболі злочинними організаціями в Азії під час чемпіонату світу в Бразилії. Операція проводилася в Китаї, Малайзії, Сінгапурі та В'єтнамі. В цілому в п'яти етапах операції було здійснено більше 8400 арештів, вилучено майже 40 млн доларів готівкою, закриті близько 3400 незаконних гральних притонів, які обробили ставок майже на \$ 5,7 млрд доларів.

Договірними матчами займається цільова група фахівців мережі, що складається зі слідчих. Це дає змогу державам-членам обмінюватися розвідувальними даними і досвідом, а також розробкою транскордонних стратегій у боротьбі з міжнародними договірними матчами.

Підбиваючи підсумок сказаному, слід зазначити, що корупція являє собою складне явище, витoki якого нерозривно пов'язані з укладом життя будь-якої держави. Боротьба з корупцією у сфері фізкультури і спорту має стати постійною функцією державних структур, громадських організацій, пересічних громадян, у зв'язку з чим необхідно створити економічні, соціально-психологічні та правові механізми протидії поширенню та самовідтворенню корупції.

«Спортивна корупція» не обмежується рамками кримінальних деліктів, вона тягне як кримінальну, так і адміністративну, цивільну, дисциплінарну відповідальність. У зв'язку з цим видається надзвичайно актуальною теза В.В. Лунеева про те, що основним критерієм для встановлення кримінальної відповідальності у разі конфлікту особистих і службових інтересів посадової особи може бути відкритість або чистота процесу прийняття рішення (тобто коли посадова особа не може прийняти об'єктивне рішення з будь-якого питання, що зачіпає її фінансові або особисті інтереси, а також інтереси її родичів і знайомих). Санкції ж за ненадання такої інформації мають бути максимально суворими [7, с. 101].

Слід більш активно використовувати вітчизняний і зарубіжний досвід, розширювати міжнародне співробітництво у сфері антикорупційної політики. У сфері фізкультури і спорту доцільно створити систему антикорупційного контролю, яка включала б у себе парламентський, судовий, фінансовий, відомчий, громадський контроль, прокурорський нагляд.

Отже, тільки скоординована робота всіх держав за допомогою різних форм співпраці, заснована на взаємодопомозі і довірі, дасть змогу досягти серйозних результатів у боротьбі з корупцією в сфері спорту, що, своєю чергою, сприятиме досягненню високих результатів спортсменів усього світу, заснованих на чесності і прозорості шляхів і способів їх досягнення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Устав ООН. URL: www.un.org/ru/charter-united-nations/index.html.
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2007, № 49.
3. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173): прийнята 27 січня 1999 року у Страсбурзі; ратифікована Україною 18 жовтня 2006 року.
4. URL: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_101/print1433920238957200.
5. Грицаев С.А., Трубицына Ю.Ю. Основные международно-правовые проблемы борьбы с правонарушениями в спорте. *Вестник Московского университета МВД России*, 2015. № 12. С. 42–45.
6. Едкова Т.А., Иванюк О.А., Сороко А.В. и др. Участие институтов гражданского общества в борьбе с коррупцией : научно-практическое пособие. / Отв. ред. Ю.А. Тихомиров. Москва : Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации; Полиграф-плюс, 2013.
7. Лебединец И.Н. Международно-правовой механизм борьбы с коррупцией: история и актуальные проблемы современности. *Альманах кафедры международного права Ceteris Paribus*. Вып. 2. / отв. ред. К.А. Бекашев. Москва : Проспект, 2012. С. 104.
8. Лунеев, В.В. Коррупция: политические, экономические, организационные и правовые проблемы. *Государство и право*, 2000. № 4. С. 101.
9. Пешин Н.Л. Борьба с коррупцией в спорте: международный и внутригосударственный опыт. *Конституционное и муниципальное право*, 2016. № 10. С. 31–36.
10. Попов Е.А. Коррупция и права человека. *Евразийский юридический журнал*. 2012. № 3 (46). С. 63.